

De lokale solidariteit getoetst

Mogelijkheden die gemeenten hebben om de armoede onder hun inwoners te bestrijden

ARMOEDE TOEGENOMEN

Sinds het uitbreken van de economische crisis is de armoede met ruim een derde in omvang toegenomen. Het CBS becijfert het aantal arme huishoudens op 726.000. Dat zijn 1,4 miljoen personen (9,1% van de bevolking). Bij het SCP schommelt het aantal arme personen in Nederland tussen 837.000 (volgens basisbehoeftecriterium) en 1.255.000 (volgens het niet-veel-maar-toereikend-criterium). Deze cijfers zijn afkomstig uit het Armoedesignalement van december 2014. Daarin staat ook een overzicht van de tien gemeenten met het hoogste percentage arme inwoners: Amsterdam (13,2%), Rotterdam (13,0%), Den Haag (12,7%), Groningen (10,8%), Vaals (10,4%), Leeuwarden (10,3%), Enschede (10,3%), Arnhem (10,1%), Schiedam (10,0%), Heerlen (9,9%). Er zijn wijken waar ruim een kwart van de bevolking arm is (Heechterp-Schieringen in Leeuwarden 28,8%; Schilderswijk-West in Den Haag 26,8%).

LOKAAL ARMOEDEBELEID

Lokale minimavoorzieningen zijn nodig om mensen uit de armoede te halen en te houden. Er zijn tal van gemeenten die veel geld en aandacht besteden aan goede aanvullende minimavoorzieningen en aan onafhankelijke informatie om het gebruik van deze voorzieningen te bevorderen. Maar dat is niet in alle gemeenten het geval. Ook het beleid van het huidige kabinet is tweeslachtig: enerzijds wordt er flink bezuinigd, worden inkomensregelingen gekort of afgeschaft en wordt het gemeenten verboden om categoriaal minimabeleid te voeren; anderzijds krijgen gemeenten extra middelen voor het bestrijden van verarming en verschuldiging. De Sociale Alliantie is van mening dat armoede eerst en vooral bestreden moet worden via landelijk beleid dat voldoende inkomenszekerheid garandeert. Als aanvulling daarop is lokaal beleid nodig om in voorkomende gevallen maatwerk te kunnen leveren.

LOKALE MAATREGELEN

Lokale situaties met elkaar vergelijken is moeilijk, omdat meestal het totaaloverzicht niet voorhanden is. Toch is het van belang dat anti-armoedegroepen aan de gemeenteraad, aan het college, aan maatschappelijke organisaties en aan medeburgers de vraag kunnen voorleggen hoe het gesteld is met de lokale solidariteit. Wat hebben mensen in onze gemeente voor elkaar over? In hoeverre kijken medeburgers in onze gemeente naar elkaar om? Steken medeburgers en gemeente in voldoende mate een helpende hand uit?

Om deze vragen toe te spitsen of om door te vragen kan onderstaande lijst met lokale maatregelen worden gebruikt. De Sociale Alliantie roept de maand mei 2015 uit tot Maand van de Lokale Solidariteit. In die maand wordt onderstaande lijst van lokale maatregelen naar alle gemeenteraden gestuurd met het verzoek hieraan aandacht te schenken tijdens de behandeling van de voorjaarsnota/kadernota. Lokale anti-armoedegroepen worden opgeroepen de gemeenteraadsleden daarop aan te spreken. De lijst met maatregelen is niet uitputtend. Ze is bedoeld als middel om het minimabeleid in gemeenten te evalueren. De uitkomst kan bijvoorbeeld zijn dat een gemeente een aantal voorzieningen en regelingen prima voor elkaar heeft en op een aantal andere punten nog een tandje bij kan zetten.

1. Respectvolle bejegening

Bejegening is een essentieel aspect van sociale dienstverlening. Hierbij staan de mens en het cliëntperspectief centraal. Bij een goed sociaal beleid passen geen drang en dwang. Vertrouwen schenken en perspectief bieden zijn de ingrediënten van een werkzame aanpak. Respect en invoelingsvermogen zijn kwaliteiten die ontwikkeld en onderhouden moeten worden bij alle medewerkers van uitvoeringsinstellingen.

Goed lokaal armoedebelief voorziet in (bij)scholingsprogramma's rond het thema bejegening. Daarbij krijgen armen zelf voldoende gelegenheid om hun alledaagse ervaringen en hun duiding van de werkelijkheid in te brengen. Dat helpt ook bij het bestrijden van valse beeldvorming over mensen die met armoede geconfronteerd worden.

2. Collectieve gemeentelijke zorgverzekering

Gemeenten kunnen een collectieve zorgverzekering afsluiten voor inwoners met een laag inkomen. Veel gemeenten hadden al zo'n regeling. Met het wegvallen van de landelijke inkomensregelingen Wtcg en CER hebben veel gemeenten deze regeling uitgebreid en verbeterd. Om het wegvallen van genoemde inkomensregelingen te kunnen compenseren heeft het rijk extra geld gestopt in het gemeentefonds. Dit is niet geoormerkt, dus de gemeenten zijn vrij om dit geld naar eigen goeddunken te besteden. Veel gemeenten besteden (een deel van) dit geld aan een uitbreiding van het verzekerde pakket en een verhoging van de gemeentelijke tegemoetkoming in de premie. Ook het eigen risico dat mensen moeten betalen (in 2015 is dat € 375,--) kan daarin opgenomen worden. Het is de enige regeling die nog categoriaal toegepast mag worden en ze biedt daarmee mogelijkheden om tegen lage uitvoeringskosten een substantiële ondersteuning te verstrekken aan minimahuishoudens.

Een goede collectieve gemeentelijke zorgverzekering is toegankelijk voor mensen met een inkomen tot 120-125% van het voor hen geldend sociaal minimum. En de gemeente betaalt per verzekerde een eigen bijdrage van minimaal € 17,50 per maand; er zijn gemeenten die een bijdrage verstrekken van meer dan € 40,-- per maand. Via de site

www.gezondverzekerd.nl kan nagegaan worden of en hoe een collectieve zorgverzekering in iedere gemeente geregeld is. Om te voorkómen dat mensen van verzekering moeten veranderen is het goed als de gemeente met meerdere zorgverzekeraars de gemeentelijke zorgverzekering regelt. Ook ouderen met een AOW of AIO en werkenden met een totaal inkomen van niet meer dan 120-125% van het sociaal minimum moeten gewezen worden op de mogelijkheid om zich aan te melden voor de collectieve verzekering.

3. Maatschappelijke participatie van kinderen

In 2013 hadden 423.000 minderjarige kinderen kans op armoede. Dat is 12,8% van alle kinderen. Om het maatschappelijk participeren van deze kinderen te bevorderen hebben veel gemeenten allerlei regelingen in het leven geroepen. Vaak wordt de voorkeur gegeven om voorzieningen te verstrekken in natura, om er zeker van te zijn dat het verstrekte geld ten goede komt aan de kinderen voor wie het bedoeld is. Er zijn gemeenten die een eigen kindpakket hebben ontwikkeld. Andere gemeenten maken gebruik van de voorzieningen van het Jeugdsportfonds, het Jeugdcultuurfonds en de Stichting Leergeld. De gemeente subsidieert deze fondsen en kinderen uit de gemeente kunnen een beroep doen op ondersteuning van deze fondsen, die mogelijk via een kindpakket samenwerken en ervoor zorgen dat ieder kind uit een arm huishouden toch deel kan nemen aan de samenleving (school, sport, cultuur).

Een goede kindregeling stelt per kind uit een huishouden met een inkomen tot 120-125% van het sociaal minimum per jaar minimaal voorzieningen beschikbaar ter waarde van € 250,--

Het getuigt verder van een goed armoedebelid als een gemeente bij besturen van scholen bepleit dat scholen zelf een fonds maken om in voorkomende gevallen er voor te zorgen dat alle kinderen mee kunnen doen met schoolactiviteiten, ook de kinderen bij wie thuis onvoldoende middelen aanwezig zijn om de vereiste eigen bijdragen te betalen.

4. Individuele inkomenstoeslag

Mensen beneden de 65 jaar die al lange tijd op het sociaal minimum zitten kunnen een toeslag krijgen.

Een goede regeling hanteert daarbij de volgende criteria: 3 jaar aangewezen zijn op een laag inkomen en geen uitzicht op inkomensverbetering; het laag inkomen is niet hoger dan 110% van het geldend sociaal minimum. De bedragen die beschikbaar worden gesteld zijn minimaal: € 550 voor gehuwden/samenwonenden; € 495 voor alleenstaande ouder; € 385 voor alleenstaande. Een goed armoedebelid onderkent dat mensen boven de 65 jaar met een gedeeltelijke AOW en een aanvullende bijstandsuitkering ook langdurig op het sociaal minimum zitten zonder uitzicht op inkomensverbetering. Ook voor deze groep is enige vorm van inkomensondersteuning noodzakelijk. Wanneer gemeenten zoveel mogelijk inzetten op

preventie kunnen ze uiteindelijk veel geld besparen en voorkomen dat mensen verder in de problemen raken.

5. Goede schuldhelpverlening en maximale kwijtschelding

Heel veel huishoudens hebben te maken met problematische schulden. De gemeente moet zorg dragen voor goede schuldhelpverlening en moet creatief en behulpzaam zijn bij het vinden van wegen voor schuldsanering. De gemeente kan er op toezien dat zichzelf en andere overheden zich niet onredelijk opstellen bij het innen van schulden en in ieder geval de beslagvrije voet respecteren. Huisuitzettingen moeten in principe worden voorkómen, zeker wanneer daar kinderen bij betrokken zijn. Maximaal kwijtschelding verlenen voor het betalen van gemeentelijke belastingen/heffingen is het minste wat gemeenten kunnen doen.

Voor deze vrijstelling gelden landelijke richtlijnen. Een goede lokale regeling gaat op de maximaal toegestane normen zitten: 100% kwijtschelding voor mensen met een inkomen tot 100% van het voor hen geldend sociaal minimum. Als het inkomen in geringe mate hoger is dan het sociaal minimum is gedeeltelijke kwijtschelding mogelijk.

Gemeenten gaan met experts in het veld na in hoeverre het systeem van het innen van schulden bijdraagt aan onnodige oploop van schulden en doen er alles aan om onnodige schuldenstapeling te voorkomen.

6. Ondersteuning maatschappelijke initiatieven

Burgers zetten initiatieven op om medeburgers te ondersteunen. Dat kan bij voorbeeld in de vorm van een noodfonds of een voedsel- of kledingbank. Dat kan ook in de vorm van initiatieven om eenzaamheid vanwege armoede te bestrijden.

Goed lokaal armoedebeleid maakt het functioneren van een lokaal noodfonds mee mogelijk, opdat 100% van de noodhulp van particulieren ook naar die hulp gaat. Goed lokaal armoedebeleid bekostigt desgevraagd in ieder geval de huisvestingskosten van een lokale voedselbank, opdat de initiatiefnemers zich kunnen concentreren op het week in week uit beschikbaar krijgen van toereikende voeding en/of kleding. Ook andere maatschappelijke initiatieven mogen desgevraagd rekenen op steun van de lokale overheid.

7. Integraal beleid

In gemeenten zijn niet alleen gemeentelijke diensten maar ook tal van maatschappelijke organisaties actief op het terrein van armoedebestrijding. Een goed lokaal minimabeleid stimuleert de onderlinge samenwerking tussen deze initiatieven en stelt middelen beschikbaar om uitwisseling te bevorderen en integraal beleid mogelijk te maken. Naast werk en inkomen wordt daarbij ook aandacht besteed aan de positie en situatie van minima

op levensterreinen als huisvesting, gezondheidszorg en onderwijs. Een belangrijk criterium om het beleid op al deze terreinen te beoordelen, is de vraag of er voldoende samenhang is tussen het beleid op deze terreinen, opdat de ondersteunende werking ervan voor kansarme groepen zo groot mogelijk is. De opdracht en kunst hierbij is: de mens centraal stellen en niet de regelgeving!

Dit integrale mensgerichte beleid is met name van belang in overgangssituaties. Omdat veel regelingen niet op elkaar zijn afgestemd of omdat dossiers niet 'warm' worden overgedragen, ontstaan er hiaten, ontvangen mensen een tijdlang geen of onvoldoende inkomen. Dergelijke haperingen in de uitvoering brengen mensen in de problemen en in schuldsituaties waar ze niet of moeilijk uit komen. Een goed armoedebeluid zorgt voor sluitende overgangsregelingen.

8. Werkende armen

Uit landelijke cijfers blijkt dat de armoede onder werkenden de laatste jaren sterk toeneemt. De flexibilisering is doorgeslagen en resulteert voor steeds meer mensen in een bestaan vol onzekerheden. Steeds meer mensen worden gedwongen om schijnzelfstandige te worden; velen van hen slagen er niet in om voldoende fatsoenlijk betaald werk te vinden om naast een leefbaar inkomen zorg te dragen voor toereikende sociale voorzieningen.

Een goed lokaal armoedebeluid stimuleert verantwoord (parttime) ondernemerschap, steunt mensen bij het opzetten van een eigen bedrijf en faciliteert maatschappelijke initiatieven van werkenden om elkaar onderling te ondersteunen (bijvoorbeeld via het opzetten van een broodfonds). Daarnaast is het van belang ook bij werkenden aandacht te vragen voor aanwezige mogelijkheden om ondersteuning te krijgen als het inkomen te laag is.

9. Bijstand vervanging kapotte apparaten

Mensen met een laag inkomen kunnen in aanmerking komen voor gratis vervanging van kapotte apparaten zoals koelkast, wasmachine, tv, computer, kooktoestel.

Een goed lokaal armoedebeluid hanteert als toelatingscriterium voor deze voorziening: 110% van het sociaal minimum gedurende 3 jaar.

10. Ruimere mogelijkheden voor garantiebannen en emplooi in onbetaalde arbeid

Het bedrijfsleven en de overheid hebben zich verbonden om tot 2026 125.000 garantiebannen voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt te creëren in de private en publieke sector. Welke stappen zetten gemeenten om hun eigen quotum te realiseren? Er is inmiddels bijna een half jaar verstreken, dus gemeenten zouden nu intensief op weg moeten zijn.

Het getuigt van verstandig en sociaal beleid om mensen die niet voor een garantiebanaan in aanmerking komen en toch weinig of geen perspectieven op de arbeidsmarkt hebben, ruime mogelijkheden te geven om emplooi te vinden in de sfeer van de civil society. Daar kunnen mensen hun kwaliteiten ontdekken en uitbouwen. Dat is in het belang van betrokken mensen én in het belang van de samenleving. Deze maatschappelijke inzet kan een bijdrage leveren om allerlei sociale problemen te voorkomen. Dat geldt voor vrijwilligerswerk, het geldt ook in situaties waarin mensen mantelzorg (moeten) verrichten of kinderen (moeten) verzorgen. Werk dat op het eerste oog economisch niet rendeert, kan bij nader inzien door zijn sociaal rendement wel degelijk lonend zijn voor de samenleving. Het kan ook in economische zin de samenleving veel voordeel opleveren en hoge (zorg)kosten besparen. Bovendien kunnen mensen middels activiteiten in de sfeer van de civil society hun zelfvertrouwen hervinden en hun kwaliteiten uitbouwen, wat een eventuele overstap naar de betaalde arbeid kan vergemakkelijken.

Goed lokaal armoedebelied stimuleert deze inzet in de onbetaalde arbeid – zonder betaalde arbeid te verdringen! – en honoreert de inzet van mensen via het beschikbaar stellen van een door de belastingdienst toegestane onkostenvergoeding van € 1500,-- op jaarbasis.

Utrecht, 28 april 2015
Sociale Alliantie

De Alliantie voor Sociale Rechtvaardigheid - ook kortweg Sociale Alliantie genoemd - is een initiatief van de vakbeweging, de kerken, de humanisten en uitkeringsgerechtigden. Het samenwerkingsverband begon in 2000 en is doorgroeid naar een netwerkorganisatie waaraan ruim vijftig landelijke, regionale en plaatselijke organisaties en groepen deelnemen. Samen strijden zij voor een samenleving zonder armoede.
Zie ook: www.socialealliantie.nl

Sociale Alliantie, Postbus 2758, 3500 GT Utrecht

Telefoon 06 – 42092030; info@socialealliantie.nl